

აბრარული რეფორმა რეალურად უნდა განხორციელდეს

საქართველოს ეკონომიკაში სოფლის მეურნეობას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. მისი წილი მთლიან შიდა პროდუქტში 28%-ს შეადგენს, ამ სფეროში დასაქმებულია 1,3 მილიონი კაცი, ანუ მოსახლეობის 55%. ქვეყნის სოფლის მეურნეობაში საბაზრო ურთიერთობების სტრუქტურის ჩამოყალიბებამ, ახალი ტიპის მეურნე-სუბიექტების შექმნამ, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კერძო სექტორში გადანაცვლებამ, თავისუფალი ვაჭრობის პირობებში სამომხმარებლო ბაზრის ახლებურად წარმოჩენამ, დარგი აუცილებელი რეფორმების წინაშე დააყენა.

თინათ ლაჭყბიანი,
სსსუ ასოც. პროფესორი

აგრარული რეფორმების პირველ ეტაპზე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების საკუთრებით-მა სტრუქტურამ მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია განიცადა. თუ რეფორმამდე მოსახლეობის პირად საკუთრებაში იყო 211 ათასი ჰა სავარგული, ანუ სულ 7% მათი მთელი ფართობიდან, მიწის რეფორმის შემდეგ იგი პირად, კერძო საკუთრებაში გადაეცა ერთ მილიონზე მეტ გლეხურ ოჯახს, რომელთაგან შეიქმნა 1 400 000 ათასი წვრილი, ოჯახური (გლეხური) მეურნეობა. ამ ეტაპზე განხორციელდა ასევე რიგ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რეორგანიზაცია. ყოფილი კოლმეურნეობები, სახელმწიფო მეურნეობები და სხვა ტიპის სახელმწიფო საკუთრების სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები კერძო, კოოპერატიული და სხვა სახის საკუთრებაზე დაფუძნებული მეურნეობების ახალ სამართლებრივ-ორგანიზაციულ ფორმებად ჩამოყალიბდა.

კოლმეურნეობების, სახელმწიფო მეურნეობებისა და სხვა საზოგადოებრივი მეურნეობების ნაცვლად უკვე 1998 წლისათვის სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას ეწეოდა სახაზინო საწარმოთა სტატუსის მქონე 110 სასოფლო-სამეურნეო საწარმო. ამ სტატუსით სოფლად მოქმედებს საკუთრების სხვადასხვა ფორმის 1700-

მდე საწარმო. მათ შორის, 685 შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, 100 სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, 105 სახელმწიფო საწარმო, 250 ინდივიდუალური საწარმო, 16 კოოპერატივი, 59 კოლმეურნეობა, 16 სამომხმარებლო კოოპერატივი, 15 საოჯახო საწარმო და 185 სხვა სახის მეურნეობები, ხოლო უკვე 2001 წლისათვის დარგში რეგისტრირებულ საწარმოთა და ორგანიზაციათა სუბიექტთა საერთო რაოდენობამ 2924-ს მიაღწია. მიწის პრივატიზაციამ და სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რეორგანიზაციამ მნიშვნელოვნად შეცვალა მენარმე სუბიექტი და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების სტრუქტურა, განლაგება და სპეციალიზაცია. დღეისათვის საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ძირითადი მწარმოებლები კერძო ოჯახური მეურნეობებია, რომელთა მიერ წარმოებული პროდუქციის წილმა სოფლის მეურნეობის მთლიან პროდუქციაში 2008 წლისათვის 80% შეადგინა.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდგომ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში მომხდარ ცვლილებებზე 1990-2008 წლების პერიოდში სურათს იძლევა ქვემოთ წარმოდგენილი ცხრილების მონაცემები, რომლებიც ეხებიან სასოფლო-სამეურნეო კულტურ-

თამარ კვარაცხელია,
სსსუ ასისტ. პროფესორი

რების, მრავალწლიანი ნარგავების ფართობებში, მოსავლიანობისა და მოსავლის დონეებში, აგრეთვე პირუტყვის სულადობაში, პროდუქტიულობის დონესა და წარმოებული პროდუქციის მოცულობებში მომხდარ ცვლილებებს. აგრეთვე, კერძო, ოჯახური მეურნეობების ხვედრით წონას მათ მთელ მოცულობაში.

გაცილებით სავალალო მდგომარეობა გვაქვს მრავალწლიან ნარგავებში. საანგარიშო პერიოდში მათი ფართობები ბევრადაა შემცირებული, ხოლო მოსავალი კატასტროფულად რადგან მოსავლიანობის დონე ძალზე დაცემული: ასე მაგალითად, ხეხილის ბაღების ფართობები საანგარიშო პერიოდში შემცირდა 55.3 %-ით, ვენახებისა 62.2 %-ით, ციტრუსების პლანტაციებისა 63.9 %-ით, ჩაის პლანტაციებისა 38.5 %-ით.

ერთი შეხედვით ფართობების შემცირება თითქოს საგანგაშო არაა, მაგრამ საქმე იმაშია, რომ დარჩენილი ფართობები ბალანსზე კი ირიცხებიან, მაგრამ მოუფლევლობის გამო ნარგავები ძალზე გამეჩხვრებულია და დიდი ხანია ამოძირკვას ექვემდებარება. რიგთაშორისების დაშუქება და მათში სასუქების შეტანა, გასხვლა და ძირითადი ტექნოლოგიური პროცესები მათში დიდი ხანია აღარ სრულდება. ერთი სიტყვით, ეს დარგები მიტოვებულია, რადგან, აღარ არის ჩაის, ხილის, ყურძნისა და ციტრუსების წარმოების მოტივაცია, დაკარგულია მონეული პროდუქტის გასაღების ბაზრები. მათი ფუნქციონირება ხომ პირდაპირ კავშირში იყო კოლოსალურ კაპიტალდაბანდებებთან, რომლის წყაროს ყოფილი საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო ბიუჯეტი წარმოადგენდა.

ყოველივე ამან მიგვიყვანა იქამდე, რომ 2008 წლისათვის ქვეყანაში ხილი ინარმოებოდა მხოლოდ 50.1 % 1990 წლის დონესთან შედარებით, ყურძენი 28.9%, ციტრუსი 20.8% და ჩაის მწვანე ფოთოლი კი 5.1 %.

ამ დარგების კატასტროფულ დაცემასზე დიდი გავლენა იქონია, აგრარულ რეფორმაში (და განსაკუთრებით მინის პრივატიზაციაში) დაშვებულმა შეცდომებმა. ჩვენის აზრით, დაუშვებელი იყო მეხილეობის, მევენახეობის, მეციტრუსეობისა და მეჩაიეობის აგროსამრეწველო ტიპის მსხვილ საწარმოთა ხელაღებით, დაუსაბუთებლად გაუქმება ან სხვა ტიპის საწარმოთა რეორგანიზაცია. საკმარისი იყო მათთვისაც მიგვეცა პროდუქციის წარმოებასა და გასაღებაში, მთლიანად საწარმოთა მართვაში სრული თავისუფლება, როგორც მიეცათ წვრილ, ოჯახურ, გლეხურ (ფერმერულ) მეურნეობებს და ისინიც გადაიქცეოდნენ კერძო საბაზრო საქონელმწარმოებელთა სუბიექტებად თუ მსხვილ ფერმერებად (რას დავარქმევდით მათ, ამას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს).

ანალოგიურად სავალალო მდგომარეობაში აღმოჩნდა ტრადიციული დარგი მეაბრეშუმეობა. მეაბრეშუმეობაში დასაქმებული იყო 100-120 ათასი კომლი, ხოლო აბრეშუმის მრეწველობაში 5-6 ათას კაცზე მეტი. ბოლო წლებში აბრეშუმის წარმოება მთლიანად შეწყდა, რაც უკიდურესად მძიმედ აისახა სოფლის (მეაბრეშუმეს) ოჯახურ ბიუჯეტზე. დღევანდელ მსოფლიოში ერთი ტონა ხამი აბრეშუმის საშუალო ფასი 30-45 ათასი დოლარის ფარგლებში მერყეობს.

დარგის განვითარების მიზანშეწონილობაზე მრავალი ფაქტორი მიუთითებს, მათ შორის ისიც, რომ საქართველოში წარმოებული პროდუქცია კონკურენტუნარიანია და საექსპორტო მნიშვნელობა გააჩნია. ქართული აბრეშუმი ელევანტურობის, პლასტიკურობის, ფერადოვნებისა და სხვა მაჩვენებლების მიხედვით აკმაყოფილებს მსოფლიო ბაზრის მოთხოვნებს. ძალზე მნიშვნელოვანია სხვა მხარეც, სახელდობრ, ფულადი შემოსავლების მიღების პერიოდი. ცნობილია, რომ სოფლის მეურნეობაში საშუალებათა ბრუნვა და ფულადი შემოსავალი ფაქტიურად წლის II ნახევარში მიიღება, ხოლო მოთხოვნილება ფულად სახსრებზე წლის I ნახევარში სჭარბობს. მეაბრეშუმეობაში ამ თვალსაზრისითაც განსხვავებული სურათი გვაქვს, რაც ანგარიშგასაწევი ფაქტორია. აღნიშნული იმაზე მიუთითებს, რომ აუცილებელია დარგებისა და კულტურების ოპტიმალური შეთანხმება, რაც სხვა დადებით მოვლენებთან ერთად ფულადი შემოსავლის გამოთანაბრებული მიღების პრობლემასაც მოხსნის.

წარმოების განლაგებისა და სპეციალიზაციის ჩვენს მიერ შედგენილ ეკონომიკურ-მათემატიკურ მოდელში გათვალისწინებულია ამ დარგების სრული რეაბილიტაცია-აღდგენა 1990 წლის დონემდე, რადგან, სწორედ ისინი აწარმოებენ საქესპორტო პროდუქციას, რომელთაგან მიღე-

ბული შემოსავლებით უნდა მოხდეს სასიცოცხლოდ აუცილებელი, მაგრამ არარენტაბელური პროდუქციის წარმოებაც, რათა უზრუნველყოფილი იქნას ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოება.

უკანასკნელ წლებში განსაკუთრებით გაიზარდა მსხვილფენა რქოსანი პირუტყვის სულადობა, თუმცა, 1990 წლის დონემდე მაინც ვერ გავედით და 95.7 %-ს შეადგენს. იმავე პერიოდთან შედარებით ღორების სულადობა შემცირებულია 53.8 %-ით, ცხვრისა და თხისა 44.6%-მდე, ეს უკანასკნელი ძირითადად განპირობებულია ზამთრის ბუნებრივი საკვები სავარგულების დაკარგვით, რომლებიც ქვეყნის საზღვრის გარეთ დარჩნენ.

1990-2000 წ.ნ. ძალზე შემცირდა ფრინველის სულადობაც (62.6 %-ით), რომელიც სამრეწველო მეფრინველეობის ფაბრიკების ფუნქციონირების შეწყვეტამ გამოიწვია (ისინი მუშაობდნენ მხოლოდ გარედან შემოზიდული საკვების ბაზაზე). 2000-2004 წლებში კი ინტენსიურად წავიდა მათი პრივატიზაციის პროცესი, გამოჩნდნენ ინვენსტორებიც და დარგი დღეისათვის მნიშვნელოვნად არის აღდგენილი.

საერთო ჯამში მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოებაც 1990-2008 წ.ნ. მაინც შემცირებულია. ასე მაგალითად, ხორცის წარმოების მოცულობა დღეისათვის შეადგენს 1990 წლის დონის 63.4 %-ს, კვერცხისა 59.5 %-ს და მატყლისა 32.2 %.

აქედან გამომდინარე, პირვანდელი, ანუ საბაზისო წლის (1990), დონისათვის ჯერ არ მიგვიღწევია.

მიუხედავად ამისა, აგრარული რეფორმა ქვეყანაში ნაწილობრივ შეიძლება შემდგარად ჩაითვალოს. აქ შეიძლება ითქვას, წარმოება თითქმის მთლიანად (თუ არ ჩავთვლით მეჩაიეობას) გადავიდა კერძო სექტორში. მართალია ისინი ჯერჯერობით კარჩაკეტილ ნატურალურ მეურნეობას ეწევიან, რადგან წარმოება ამ სექტორში ძირითადად დაფუძნებულია მხოლოდ ხელით შრომაზე, მაგ-

რამ, პროდუქციის გარკვეული ნაწილის რეალიზაციას მაინც ახდენენ აგრარულ ბაზრებზე, რომლებიც თითქოს გაჯერებულნი არიან იმის გამო, რომ მოსახლეობის მსყიდველუნარიანობის დონეც იმავე პერიოდში კატასტროფულადაა შემცირებული. მათი მოთხოვნილება სურსათზე ჯერ კიდევ არ კმაყოფილება ფიზიოლოგიურ ნორმებთან შედარებით. მოსახლეობის 25%-ზე მეტი მყარად იმყოფება სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ.

ასე რომ, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ძალზე აქტუალურია რიგი, ადრე ჩამოყალიბებული სტრუქტურების პრაქტიკული მიზანშეწონილობის კრიტიკული შეფასება, რათა ის მივუსადაგოთ ახალ რეალობას.

საბაზრო ურთიერთობათა მოდელები, რომლებიც დღეისათვის ჩამოყალიბებულია განვითარებულ ქვეყნებში, ერთმანეთისგან ძირითადად განსხვავდებიან სოციალური ორიენტაციითა და სახელმწიფოს როლითა და ადგილით კვლავწარმოების პროცესის რეგულირებაში. ამ მოდელების ანალიზისას გამოვლინდა, რომ პრაქტიკაში ფაქტიურად აღარსად არ არსებობს ე. წ. „თავისუფალი ბაზარი“, ამიტომ, ჩვენი მოდელის დამუშავებისას ეს გარემოება მხედველობაში უნდა მივიღოთ და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განლაგებისა და სპეციალიზაციის ოპტიმიზაციის საკითხის გადაჭრისას მნიშვნე-

ლოვანი როლი უნდა ითამაშოს სახელმწიფომაც. **დღეს ჩვენს ქვეყანაში უნდა ფუნქციონირებდეს შერეული ეკონომიკური ურთიერთობების სისტემა (მოდელი), სადაც ინდივიდუალური, კერძო საკუთრება ეთანანწყობა სახელმწიფო, კოოპერაციულ და აქციონერულ საკუთრებასთან. დამყარებულია საკუთრების ურთიერთგამომრიცხავი ფორმების კომპრომისი.**

რეალურად კი დღეისათვის ჩამოყალიბებულია ეკონომიკურ ურთიერთობათა გამარტივებული სქემა როგორც ელემენტარული სისტემა, რომელიც თითქოს დამყარებულია საქონლის მხოლოდ თავისუფალ ყიდვა-გაყიდვაზე და გამორიცხავს რაიმე სახით სახელმწიფო რეგულირებას, რამაც მიგვიყვანა აგროსამრეწველო კომპლექსის დარგთაშორის ურთიერთობის მოშლამდე.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ გავრცელება ჰპოვა დარგის სტრუქტურისადმი და მისი სუბიექტების ფორმირებისადმი მოძველებულმა მიდგომამ, თითქოს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეფექტიანად ფუნქციონირება შეუძლიათ მხოლოდ მიწის კერძო მესაკუთრებს, რამაც ამ პატარა ქვეყანაში წარმოქმნა მილიონზე მეტი კერძო მესაკუთრე. აქედან გამომდინარე, ძალზე გაართულა წარმოების ოპტიმალური განლაგებისა და სპეციალიზაციის პრობლემის გადაჭრა, რადგან

მნიშვნელოვან წილად მათი ქცევის პროგნოზირება ძალზე გაძნელებულია. არადა, საზოგადოებრივი (კოლექტიური) სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების საბაზრო საქონელმწარმოებლებად გადაქცევა მათთვის მიწების მფლობელობასა და მათზე მოწეული პროდუქციის მესაკუთრეობის უფლების მიცემითაც შეიძლებოდა და წარმოების განლაგებისა და სპეციალიზაციის ოპტიმიზაციასაც მოვხდენდით საერთო სახელმწიფო და არა კერძო ინტერესებიდან გამომდინარე.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებშიც წარმოების ეფექტიანობას განსაზღვრავს მეცნიერულ-ტექნიკური მიღწევების დონე და საწარმოო პოტენციალი. ამის დაზინყებამ მიგვიყვანა იქამდე, რომ პრაქტიკულად შეწყდა დარგში ინვესტიციური საქმიანობა, რისი საშუალებითაც უნდა მოხდეს საწარმოო სიმძლავრეთა აღდგენა-განახლება. წარმოების ოპტიმალური განლაგება და სპეციალიზაცია კი მოითხოვს შესაბამის საწარმოო და რესურსული პოტენციალის დონეს.

საქართველოს აგრარული სექტორის საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადაყვანის თორმეტწლიანმა პრაქტიკამ გვიჩვენა თვით საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების მთელი რიგი დებულებებისა და მეთოდების არასრულყოფილება და მიუღებლობა. ყოველივე აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია:

- მივალწიოთ წარმოების განლაგებისა და სპეციალიზაციის თვითრეგულირებისა და სახელმწიფო დარეგულირების შეთანწყობას;
- შევქმნათ პირობები ბაზარზე საკუთრების ყველა ფორმისა და ორგანიზაციის სუბიექტების თანასწორუფლებიანი მონაწილეობისა იმ პირობით, რომ ისინი წარმოადგენენ რეალიზებული პროდუქციისა და მისგან მიღებული შემოსავლების რეალურ მესაკუთრეებს;
- ეკონომიკური გარდაქმნები უნდა მოხდეს ეტაპობრივად;

ვად, თანდათანობით, რადგან ეს სურსათმწარმოებელთა საბაზრო ურთიერთობებისადმი ადაპტაციის ყველაზე მნიშვნელოვან მეთოდს წარმოადგენს;

- მაკროეკონომიკური ფაქტორები, რომლებიც გავლენას მოახდენენ აგრარულ ბაზარზე – უნდა განისაზღვროს სოფლის მეურნეობის წარმოების გაადგილების ოპტიმიზაციით დამატებითი პროდუქციის შექმნის გათვალისწინებით.

შესაშური საექსპორტო პოტენციალის მქონე ქვეყანაში ინსტიტუნაციონალური და სტრუქტურული რეფორმებისა და საინვესტიციო პოლიტიკის განხორციელებას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება არა მარტო სოფლის მეურნეობის დარგში, არამედ მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკაში არსებული კრიზისის დასაძლევად.

ეს განპირობებულია შემდეგი გარემოებით. მიუხედავად სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მკვეთრი დაცემისა, ქვეყნის ბაზარებზე სურსათის დეფიციტი თითქოს უკვე აღარ აღინიშნება. ვინაიდან სურსათის დეფიციტის შევსება ხორციელდება იმპორტული საკვები პროდუქტების ხარჯზე, რომელიც მთელი სასურსათო ბაზრის 50 %-ს აჭარბებს. სამამულო წარმოების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით დაკმაყოფილების დონე დღეისათვის ტოლია 39 %-ის. ეს იმ დროს, როცა ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების დაცვისათვის საჭირო იმპორტული პროდუქციის ხვედრითი წილი არ უნდა აღემატებოდეს 25-30 %-ს. იმპორტისაგან ასეთი ძლიერი დამოკიდებულება ეკონომიკური პარადოქსია ისეთი ქვეყნისათვის, რომელიც ფლობს კვების პროდუქტების წარმოებისათვის ძალზე ხელსაყრელ ბუნებრივკლიმატურ პირობებსა და საწარმოო რესურსებს.

ასეთი მდგომარეობის გამოსწორებას ითვალისწინებს ჩვენს მიერ დამუშავებული წარმოების განლაგებისა და სპეციალიზაციის ოპტიმიზაციის ეკონომიკურ-მა-

თემატიკური მოდელი, რომელიც ითვალისწინებს ქვეყნის მოსახლეობის უზრუნველყოფას ძირითადად საკუთარი წარმოების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით.

საკამათო აღარ არის ის ფაქტი, რომ ნებისმიერი ქვეყანა უნდა იყოს თავისუფალი და დამოუკიდებელი, ხოლო დამოუკიდებლობის მთავარი პირობაა, რომ ქვეყანამ თავისი თავი თვითონვე გამოკვებოს.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამდე საქართველოს სოფლის მეურნეობა, ისევე როგორც მრავალი სხვა დარგი, იმპერიული ჯაჭვის ერთ პატარა რგოლს წარმოადგენდა და მიუხედავად დარგში 1990 წლამდე მიღწეული წარმატებებისა, საქართველოს დამოუკიდებლად არ შეეძლო თავის გამოკვება (ეს არც შედიოდა იმპერიის ინტერესებში...). საქართველოში მოხმარებული მარცვლის, რძისა და რძის პროდუქტების სამეოთხედს, ხორცის მესამედს ერთიანი საკავშირო ფონდიდან ვლებულობდით, ხოლო, რაც შეეხება სოფლის მეურნეობის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განმტკიცებისათვის საჭირო მანქანადანადგარებს, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკას, სანვავ-საცხებ მასალებს, 95-100%-ით საბჭოთა კავშირის რეგიონები გვანვდიდნენ ფონდირებული გეგმის შესაბამისად. საბჭოთა კავშირი შეგნებულად ისე იყო მონყობილი, რომ ნებისმიერ რესპუბლიკას მარტო, დამოუკიდებლად არ შეეძლოდა რომელიმე დარგი განეგვიტარებინა. ისინი ერთმანეთზე და ერთიან მბრძანებლურ სისტემაზე იყვნენ დამოკიდებულები. ამას თან დაერთო შინააშლილობა, სამოქალაქო ომი, ბრძოლა ტერიტორიალური მთლიანობის აღსადგენად. სწორედ ამ ფაქტებმა გამოიწვია ის კატაკლიზმები და ღრმა კრიზისები, რომლებიც დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ განვითარდა მთლიანად ქვეყანაში და მათ შორის სოფლის მეურნეობაშიც.

უკვე 1995 წლისათვის სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის ღირებულება 1986-1990 წლების

საშუალოსთან შედარებით შემცირდა 75 %-ით. მოიშალა საწარმოო ინფრასტრუქტურა, განსაკუთრებით დაზარალდა სამელიორაციო სისტემები, მრავალწლიანი ნარგავები, მეცხოველეობის კომპლექსები. პრაქტიკულად შეწყდა ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნების, მცენარეთა დაცვის, ვეტერინარიის, სასელექციო და სანამენე სამუშაოები. დაირღვა აგროტექნიკა.

კატასტროფულად დაეცა წარმოება კვების მრეწველობაშიც. ღვინის წარმოება შემცირდა 4-ჯერ, ხილისა და ბოსტნეულის კონსერვებისა — 27-ჯერ, ჩაის მზა პროდუქციის 90-ჯერ, ხორცისა და ხორცის პროდუქტების 45-ჯერ, რძისა და რძის პროდუქტების 29-ჯერ. თითქმის აღარ ხდება შამპანური ღვინოების, საკონიაკე სპირტებისა და სხვა მარაგების ფორმირება და ა.შ.

ამიტომ დღეს საქართველოს მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის ერთადერთი სწორი გზაა სოფლის მეურნეობის განვითარება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში და ამ მიმართებით მსოფლიოში დაგროვილი დიდი გამოცდილების გათვალისწინება ეროვნული თავისებურებების, პრაქტიკული გამოცდილებისა და ადათ-ჩვევების მისადაგებით. მითუმეტეს, რომ ქართველი კაცის შინაგან ბუნებას, მისწრაფებასა და სულისკვეთებას უფრო მეტად შეესაბამება ინდივიდუალურ, კერძო, მემკვიდრეობით საკუთრებაზე დაფუძნებული მეურნეობრიობის ფორმები, რომელთა განვითარების ისტორია სულ ცოტა 15 საუკუნეს მაინც მოიცავს.

ყურადსაღებია შემდეგი გარემოებაც. სოფლის მეურნეობა ყველაზე ურთულესი დარგია საწარმოო, ტექნოლოგიური, ორგანიზაციული თუ მართვის თვალსაზრისით. იგი ვერ იტანს უშუალოდ საქონლის გაცვლის პროცესში ჩარევას, მაგრამ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დასაშვებია გაცვლამდე მინოდება-მოხმარების დარეგულირება სახელმწიფოს ეკონომიკური ხასიათის ბერკე-

ტების გამოყენებით. როგორცაა: საკუთრებისა და მენარმეობის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი კანონებით უზრუნველყოფა; პროდუქციის შესასყიდი და საცალო ან საექსპორტო ფასების სხვაობის დაფარვა სპეციალური პროგრამებით; სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე შესყიდვის ფასების ქვედა და ზედა ზღვრების დადგენა ქვეყნის შიგნით; სასურსათო პროდუქციაზე მოთხოვნის ფორმირების დარეგულირების პროგრამის დამუშავება; სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ექსპორტის სტიმულირება; გლეხური (ფერმერული) მეურნეობების ასოციაციებსა და კოოპერატივებში გაერთიანების ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელება; სოფლის ადგილების სანარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამების უზრუნველყოფა და სხვა.

რაც შეეხება საკანონმდებლო ბაზას, შემუშავდა ქვეყნის აგრარული პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები, ესენია: საადგილმამულო ურთიერთობანი, რაც ნიშნავს, რომ მიწის ბაზრის ფორმირება წარმართება თანამიმდევრულად და ეტაპობრივად საქართველოს სახელმწიფო ინტერესების უცილობელი დაცვით. 1996 წელს მიღებულია მიწის რეფორმის ფუნდამენტური მნიშვნელობის კანონები: „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შე-

სახე“, „სასოფლო-სამეურნეო მიწის იჯარის შესახებ“, „მიწის რეგისტრაციის შესახებ“.

დაიხვეწება სახელმწიფო საკუთრებაში დარჩენილი ქონების მართვის პროცედურები. სოფლის მეურნეობის საქონლიანობის ამალღებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება კოოპერირების ფართოდ განვითარება, სახელმწიფო მეურნეობების გარდაქმნა სხვადასხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სანარმოებად „მენარმეთა შესახებ“ კანონის შესაბამისად.

მიუხედავად ზემოთქმულისა, სოფლის მეურნეობის განვითარებას აფერხებს მრავალი გარემოება. ესენია: არსებული საბანკო სისტემის დაბალი ეფექტიანობა, ის რომ საბაჟო სისტემა ვერ არეგულირებს შიგა ბაზარს და რიგ შემთხვევებში აფერხებს პროდუქციის გარე ბაზარზე გატანას. აგრეთვე, ისიც რომ ფაქტიური უმუშევრობის პროცენტი საკმაოდ მაღალია. ეკონომიკურად სუსტი ოჯახური მეურნეობები არ იძლევა ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის დანერგვას, სასუქების შეტანისა და რწყვის საშუალებას და ა.შ. საირიგაციო სისტემის მოშლილობა და დაუსრულებელი რეაბილიტაცია, სასოფლო-სამეურნეო კრედიტის მიღების დაბალი შანსი, მასზე კანონიერი თუ უკანონო მაღალი გადასახადების გამო და სხვა მრავალი ფაქტორი.

აუცილებელია გავითვალის-

წინოთ ის გარემოება, რომ დღეისათვის აგრარულ სექტორში ჩვენ მნიშვნელოვნად ჩამოვრჩით მაღალ ეკონომიკურ ტექნოლოგიებს. მკვეთრად გაუარესდა კვების მრეწველობის სანარმოთა ეკონომიკური მაჩვენებლები, რაც ვერ შეაფერხა დარგში ჩატარებული მრავალი პრივატიზაციამ. როგორც აღვნიშნეთ, **მრავალი სანარმო ხელში ჩაუვარდათ ადამიანებს, რომელთა ინტერესები ხშირად შეზღუდულია დღევანდელი მაქსიმალური მოგებით და არ ითვალისწინებენ ქვეყნის სახელმწიფოებრივ ინტერესებს.**

იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ საქართველო წარმატებით გადაწყვეტს სასურსათო პრობლემას. მით უმეტეს, თუ ექსპერტთა აზრს გავიზიარებთ, საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის განვითარების უდიდესი პოტენციალი გააჩნია. იგი განეკუთვნება იმ ქვეყნების ჯგუფს, რომელმაც საბაზრო ეკონომიკის განვითარების სტრატეგია და ტაქტიკა უპირატესად აგროკომპლექსის საექსპორტო პროდუქციის წარმოებაზე უნდა ააგოს.

დღეს საქართველო თავისი არსებობის ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე მნიშვნელოვან ეტაპზეა. ჩვენს ქვეყანას აქვს უნიკალური შანსი და შესაძლებლობა თავად განსაზღვროს და განახორციელოს საკუთარი ეკონომიკური პოლიტიკა, მოიზიდოს ინვესტიციები და რეალურად განახორციელოს აგრარული რეფორმა.

ანოტაცია

აპრაკული რეფორმა რეალურად უნდა განხორციელდეს

თამარ კვარაცხელია, თინათინ ლაჭავიანი

საქართველოში სოფლის მეურნეობის გაადგილებისა და სპეციალიზაციის, ღარგთა შეთანაწყობისა და მათი განვითარების ეკონომიკური და ტექნოლოგიური პრობლემების ირგვლივ დიდი და ნაყოფიერი მეცნიერული და გამოყენებითი ხასიათის სამუშაოები შესრულდა. თანამედროვე პირობებში ამ საკითხებისადმი მიდგომა ახლებურ ხედვასა და გადაწყვეტას საჭიროებს, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იქნას ორი ძირითადი კრიტერიუმი – პირველ ყოვლისა, ადგილობრივი ბუნებრივ – ეკონომიკური

პირობები და მეორეს მხრივ საბაზრო ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი და ეტაპობრივად ცვალებადი, ქვეყნის შიდა და გარე მარკეტინგული მოტივაციები, მოთხოვნები, შეზღუდვები, სტრატეგია.

შემოთაღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტა უნდა ეყრდნობოდეს პროგრესულ მეთოდოლოგიურ და ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს, რამაც უნდა შექმნას საყრდენი ბაზა ქვეყნის მასშტაბით, სოფლის მეურნეობის სტრატეგიული პროგრამის დამუშავებისათვის.